

Sebastian Kärki

**PÄIHTEITÄ KÄYTTÄVIEN ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVIEN
AIKUISTEN SOSIAALISEN KUNTOUTUMISEN TUKEMINEN
ASUMISESSA**

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

**PÄIHTEITÄ KÄYTTÄVIEN ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVIEN
AIKUISTEN SOSIAALISEN KUNTOUTUMISEN TUKEMINEN
ASUMISESSA**

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Sebastian Kärki
Opinnäytetyö
Kevät 2022
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, Sosionomi

Tekijä(t): Sebastian Kärki

Opinnäytetyön nimi: Päähteitä käyttävien erityistä tukea tarvitsevien aikuisten sosiaalisen kuntoutumisen tukeminen asumisessa

Työn ohjaaja(t): Merja Savolainen & Pirjo Ylikauma

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2022 Sivumäärä: 47

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla päähteitä käyttävien erityistä tukea tarvitsevien aikuisten sosiaalista kuntoutumista asumisessa. Tässä tutkimuksessa erityisen tuen tarve aikuisilla määritellään siten, miten se on ilmaistu sosiaalihuoltolaissa (1301/2014). Määritelmässä ei painotu niinkään tuen tarvetta aiheuttavat syyt, vaan itse tuen tarve. Tietoperustassa kuvaillaan ja määritellään tutkimukselle keskeisiä käsitteitä, kuten arkea, toimijuutta, sosiaalista kuntoutusta, päähteiden käyttöä sekä asumisen tukea. Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys ovat rakentuneet erityisryhmien asumispalveluiden palveluesimiehen kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta vastaamaa työelämän tarpeisiin.

Tutkimuskysymys: *Miten päähteitä käyttävien erityistä tukea tarvitsevien aikuisten sosiaalista kuntoutumista tuetaan asumisessa?*

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä toimi kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Tutkimuksen aineisto koottiin tekemällä hakuja eri sähköisiin tietokantoihin, joita olivat Finna, Elektra, Ebsco, Google Scholar ja Elsevier Science Direct, sekä hakemalla manuaalisesti eri aikakausjulkaisuista, joita olivat Journal of Intellectual Disability Research, Janus, Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti, Kuntoutus, Social inclusion ja International Journal of Care and Caring. Kaikki nämä haut tuottivat yhteensä 455 tulosta, joista tutkimukseen valikoitui neljä (4) tutkimusta, kolme suomalaista ja yksi kansainvälinen tutkimus. Tutkimukset analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia hyödyntäen.

Tutkimuksen keskeisten tulosten perusteella päähteitä käyttävien erityistä tukea tarvitsevien aikuisten sosiaalista kuntoutumista asumisessa tuetaan vahvistamalla heidän itsenäistä selviytymistään. Itsenäistä selviytymistä tuetaan vahvistamalla kuntoutujan arjen toimijuutta.

Asiasanat: asuminen, erityinen tuki, päähteet, sosiaalinen kuntoutus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services, Bachelor of Social Services

---

Author(s): Sebastian Kärki

Title of thesis: Supporting social rehabilitation of substance using adults with special needs in housing

Supervisor(s): Merja Savolainen & Pirjo Ylikauma

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2022

Number of pages: 47

The purpose of this thesis was to describe how social rehabilitation of substance users with special needs can be supported in housing. In this thesis, the definition by the Finnish Social Welfare Act of a person with special needs is used. Therefore, the need for special support is not specified to any diagnoses but rather focuses on individuals needs and their ability to function. In the theoretical basis of this research, I define the concepts that are relevant to this study such as everyday life, agency, social rehabilitation, substance abuse and supported housing. The aim of this study was to provide information about the ways in which the social rehabilitation of substance using adults with special needs in housing environment can be supported.

This thesis is a qualitative study, and as the research method, descriptive literature review was used. The research material consists of four studies from which three were carried out in Finland and one internationally in Finland and Sweden. The material was gathered from various databases that were Finna, Elektra, Ebsco, Google Scholar and Elsevier Science Direct, and academic journals witch where Journal of Intellectual Disability Research, Janus, Sosiaalilääketieteellinen aikakausilehti, Kuntoutus, Social inclusion and International Journal of Care and Caring. The research material was analysed using a data-driven content analysis. As the results of this study, I found that supporting the housing of substance using adults who need special support consists of strengthening their independency. This can be done by strengthening their agency in their everyday life.

Keywords: housing, special needs, substance use, social rehabilitation

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	ASUMISPALVELUT	8
3	ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAT AIKUISET PÄIHTEIDEN KÄYTTÄJINÄ	10
3.1	Erityistä tukea tarvitsevat aikuiset	10
3.2	Päihdeet ja päihdeongelma	11
4	SOSIAALINEN KUNTOUTUS ASUMISEN TUKENA	13
4.1	Sosiaalinen kuntoutus	13
4.2	Arjen toimijuus	15
5	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYS... ..	17
5.1	Tutkimuksen tarkoitus	17
5.2	Tutkimuskysymys.....	17
5.3	Omat oppimistavoitteet.....	18
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	20
6.1	Menetelmänä kirjallisuuskatsaus	20
6.2	Aineiston hankkiminen.....	20
6.3	Löytynyt aineiso	23
6.4	Aineiston analyysi	27
6.5	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	31
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET	33
7.1	Kuntoutujan itsenäisen selviytymisen vahvistaminen.....	33
7.1.1	Kuntoutujan arjen vahvistaminen.....	33
7.1.2	Kuntoutujan toimijuuden vahvistaminen	36
8	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	39
9	POHDINTA	41
	LÄHTEET	43

1 JOHDANTO

Päihdeongelmaiset henkilöt ovat osaltaan haavoittuvissa olosuhteissa eläviä riskiryhmän edustajia. He kohtaavat syrjintää, leimaamista ja ennakkoluuloja muun muassa erilaisissa palveluissa, opinnoissa, työssä ja asumisessa. Tämä voi tarkoittaa sitä, että heidän perusoikeutensa eivät toteudu samalla tavalla kuin muulla väestöllä, ja tämä vaatii erityistä huomiota. (Kotovirta ym. 2021, 13.) Päihteiden ongelmakäyttö vaikeuttaa yksilö ja ryhmien osallisuutta ja osallisuuden kokemusta. Nämä osallisuuden ongelmat ja puutteet nousevat esille päihteiden ongelmakäyttäjien jokapäiväisessä arjessa. (Särkelä-Kukko. 2020.) Tässä opinnäytetyössä kuvaillaan niiden päihteitä käyttävien aikuisten tukemista, joilla on erityistä tuen tarvetta. Sosiaalihuoltolain määritelmän mukaan erityistä tukea tarvitsevilla henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisten tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3§).

Tässä opinnäytetyössä kuntoutumisen tukemista lähestytään nimenomaan asumisen näkökulmasta. Koti ja asuminen on tietynlainen perusta arjelle ja sitä kautta myös merkittävässä roolissa kaikessa kuntoutumisessa. Hyvin turvattu ja tarpeiden mukaan tuettu asuminen on merkittävä osa kuntoutumisprosessia ja sen onnistumista. (Pleace 2016, 54.) Tämän tutkimuksen tulosten pohjalta asiakkaan arjen ja toimijuuden tukeminen ovat keskeisiä kuntouttavan asumisen tukemisessa.

Tarkoituksena on kuvailla päihteitä käyttävien erityistä tukea tarvitsevien aikuisten sosiaalista kuntoutusta asumisessa. Sosiaalinen kuntoutus on toimintaa, jonka tavoitteena on vahvistaa henkilön selviytymistä arkisista toiminnoista, vuorovaikutussuhteista sekä toimintaympäristön edellyttämistä rooleista. Tämä tapahtuu eri kuntouttavien työmuotojen kautta, joilla tuetaan henkilön elämänhallintaa. lisätään osallisuutta ja vahvistetaan toimintakykyä. (Lindh, Härkäpää, Kostamo-Pääkkö 2018, 8, 9.) Tavoitteena on tuottaa kirjallisuuskatsauksen avulla käyttökelpoista tietoa olemassa olevista tukemisen muodoista, joita sosiaalisessa kuntoutuksessa käytetään. Opinnäytetyö vastaa

tarpeeseen, joka on noussut esille Oulun kaupungin erityisryhmien asumispalveluiden palveluesimiehen kanssa käydyistä keskusteluista.

2 ASUMISPALVELUT

Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) kuvaillaan tarjottavia asumispalveluita tarkemmin jaoteltuna tuettuun asumiseen sekä palveluasumiseen. Asumispalveluilla tarkoitetaan palveluita, joissa asunto, sekä asumista tukevat palvelut liittyvät yhteen. Kotona asumista tuetaan asiakkaan tarpeen mukaisilla palveluilla, joita on määritelty mm. sosiaalihuoltolaissa (1301/2014). Tällaisia palveluita voivat olla esimerkiksi ohjauspalveluita, hoito-/hoivaoivapalveluita, tukipalveluita – kuten ateria-, siivous-, hygieniapalveluita – taikka näiden yhdistelmiä. On kuitenkin myös välttämätöntä huolehtia siitä, että asiakas saa tarvittavat kuntoutus- ja terveydenhuollon palvelut ja että hänen yksityisyyttään ja itsemääräämisoikeuttaan kunnioitetaan. Palvelut voidaan ryhmitellä asiakkaan toimintakykyjen, tarvittavan hoidon taikka tuen tarpeen sekä palveluiden määrän perusteella. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 64, 67.) Tulen tässä luvussa avaamaan Suomessa tarjottavien asumispalveluiden jaottelua sosiaalihuoltolain ja sen soveltamisoppaan kautta. Näitä palveluita voivat olla järjestämässä joko julkiset-taikka yksityiset toimijat.

Tuettu asuminen sisältää palveluita, joita järjestetään tukea tarvitseville itsenäiseen asumiseen taikka siihen siirtymisessä. Käytännössä tämä tarkoittaa asumisen tukemista sosiaaliohjauksella taikka muilla sosiaalipalveluilla. Asumista tukevat palvelut rakennetaan vastaamaan asiakkaan tarpeita ja ne tarjotaan asiakkaan kotiin, joka voi olla itse hankittu taikka osa kiinteää kokonaisuutta palveluiden kanssa. Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaan mukaan tuetun asumisen palvelut on tarkoitettu erityisesti esimerkiksi lievästi kehitysvammaisille aikuisille, mielenterveys- tai päihdekuntoutujille sekä autismin kirjoon kuuluville henkilöille tukemaan heidän toimintakykyään ja hyvinvointiaan. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 21§; Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 66.)

Palveluasumista taas järjestetään niille, jotka tarvitsevat soveltuvan asunnon sekä sen lisäksi huolenpitoa. Tämä asumispalveluiden muoto pitää sisällään intensiivisempää tukea, hoivaa ja huolenpitoa tarvittaessa myös ympärivuorokautisesti. Tyypillisesti näitä palveluita järjestetään iäkkäille henkilöille taikka haastavasti kehitysvammaisille, jotka

ovat usein laajan tuen tarpeessa. Palvelu on luonteeltaan toimintakykyä ylläpitävä ja sisältävät ateria-, siivous-, hygienia- ja peseytymispalvelut. Jos asiakas saa kyseisiä palveluita ja tarpeen mukaan muita palveluita ympärivuorokautisesti, on kyseessä **tehostettu palveluasuminen**. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 21§; Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 66.)

Esimerkkinä tarjottavista asumispalveluista Oulun kaupungin tuottamat asumispalvelut. Oulun kaupunki tarjoaa erityisryhmille tuettua asumista, palveluasumista ja tehostettua palveluasumista. Voit myös asua omassa asunnossa, jolloin tarvittava tuki tarjotaan, jotta voisit asua siellä vastaisuudessakin, tämä on tuettua asumista. (Oulun kaupunki 2021.)

Oulun kaupungin tuetussa asumisessa saa lisäksi ohjausta ja tukea monta kertaa päivässä tai vähintään neljä kertaa viikossa. Apua tarjotaan esimerkiksi kodinhoitoon, kaupassa käyntiin, ruuan valmistukseen tai siivoamiseen. Kaupungilta voi saada myös tukea lääkeshoidossa, raha-asioiden hoitamisessa sekä harrastuksiin osallistumisessa. Palvelu on tarkoitettu aikuisille kehitysvammaisille, taikka muille erityistä tukea tarvitseville henkilöille. (Oulun kaupunki 2021.)

Oulun kaupungilla on asumisen tueksi tarjolla myös **ohjaajapalveluita**. Ohjaajapalveluiden asiakkaat asuvat omissa kodeissaan, ja saavat sinne ohjauspalvelua enintään kolmena arkipäivänä viikossa. Ohjausta tarjotaan tueksi eri arjen hallinnan osa-alueisiin tarpeen ja toiveiden mukaan taikka esimerkiksi harrastuksiin. Ohjauspalvelun asiakkaina voivat olla kehitysvammaiset, aikuiset mielenterveys- ja päihdeasiakkaat, asunnottomuuden uhan alla olevat taikka lastensuojelun jälkihuollon piiriin kuuluvat henkilöt. (Oulun kaupunki 2021.)

3 ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAT AIKUISET PÄIHTEIDEN KÄYTTÄJINÄ

Päihdeongelmien esiintyminen erityistä tukea tarvitsevien joukossa on aihe, mistä löytyy verrattain hyvin tutkimustietoa. Tosin tutkimukset rajutuvat usein juuri tiettyyn tuen tarpeeseen, jolloin tutkitaan esimerkiksi lievästi kehitysvammaisten päihteiden käyttöä, taikka mielenterveyskuntoutujien päihteiden käyttöä. Kuitenkin sosiaalihuoltolaissa, sekä sen soveltamisoppaassa on määritelty myös päihdeongelma perusteeksi erityisen tuen tarpeelle, jos se tuottaa tarvetta erityiselle tuelle (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3§; Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 26).

3.1 Erityistä tukea tarvitsevat aikuiset

Ennen kuin käsittelen päihteidenkäyttöä osana erityistä tukea tarvitsevien aikuisten arkea, on syytä määritellä, ketä tarkoitetaan, kun puhutaan aikuisista, joilla on erityisen tuen tarvetta, sekä mitä erityisellä tuella tarkoitetaan. Aikuisella tarkoitetaan henkilöä, joka ei sosiaalihuoltolaista löytyvän määritelmän mukaan ole lapsi, tämä rajaa aikuisiksi kaikki 18-vuotta täyttäneet henkilöt (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3§). Erityistä tuen tarpeesta puhuttaessa voidaan tarkoittaa hiukan eri asioita, riippuen asiansyistä. Erityinen tuki on käsitteenä paljon esillä puhuttaessa opetuksesta ja koulutuksesta. Tällöin erityinen tuki koostuu erityisopetuksesta sekä muusta tarpeellisesta tuesta suhteessa oppimiseen/opiskeluun (Opetushallitus 2022). Tässä opinnäytteessä käsitteen merkitys on jokseenkin laajempi. Erityisellä tuella tarkoitetaan tukitoimia, ohjausta ja neuvontaa, joita tarjotaan aikuisille sosiaalihuoltolaissa määriteltyjen erityisen tuen tarpeiden perusteella. Keskiössä ei ole niinkään se, että mitkä syyt ovat tuen tarpeen taustalla, vaan ennemminkin itse tuen tarve, riippumatta diagnooseista taikka niiden puuttumisesta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 26). Sosiaalihuoltolaissa Erityistä tukea tarvitseva henkilö on määritelty seuraavalla tavalla:

Erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä ja asiakkaalla henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiin sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön,

usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3§).

Määritelmästä on kuitenkin erikseen poissuljettu henkilöt, joiden tuen tarve liittyy korkeaan ikään sikäli, kun vanhuspalvelulaissa (980/2012) säädetään (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3§). Vaikka henkilöllä olisi haasteita hakeutua hänen tarvitsemiensa palveluiden piiriin, on hänellä silti niihin lain antama oikeus. Tämän vuoksi kunnallisten viranomaisten ja muiden sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten on valvottava, että myös erityistä tukea tarvitsevien hyvinvointi voidaan turvata. Tarkoituksena on, että sopivalla tuella myös erityistä tukea tarvitsevat henkilöt saavat kaikki tarvittavat palvelut esimerkiksi sosiaali- ja terveyshuollon piiristä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 8§; Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2017, 26, 27.)

3.2 Päihteet ja päihdeongelma

Päihteet ovat aineita, jotka vaikuttavat aivojen toimintaan ja rakenteisiin, erityisesti sen palkitsemis- ja mielihyväjärjestelmiin. Näiden aineiden väärinkäyttö voi olla yksilöllä ongelmallista ja moni niistä aiheuttaa riippuvuutta. Suomessa yleisimpiä päihteitä ovat alkoholi, nikotiini, kofeiini, kannabis, hallusinogeenit, opiaatit, rauhoittavat lääkkeet, unilääkkeet, stimulantit kuten amfetamiini, muuntohuumeet sekä hengitettävät päihdeaineet. Näiden aineiden sekakäyttö on myös yleistä. (Kuoppalasalmi, Heinälä, Lönnqvist 2014, 485.) Sekakäyttö on sitä, kun eri päihteitä yhdistellään eri tavoin ja erilaisiin tarkoituksiin, tätä ilmiötä voitaisiin kuvata myös esimerkiksi termeillä yhteiskäyttö tai samanaikaiskäyttö (Hakkarainen ym. 2019, 188). Se, että millainen määrä päihteiden käyttöä on ongelmallista, on riippuvainen päihdeestä, yksilöstä sekä tarkastelunäkökulmasta. Terveystieteissä päihteidenkäytön ongelmallisuutta tarkastellessa keskitytään päihteiden määriin ja niiden haittavaikutuksiin. Tässä opinnäytteessä tarkastelen päihteidenkäytön ongelmallisuutta sosiaalisesta näkökulmasta. Keskiössä ei ole niinkään käytettyjen päihteiden määrä, laatu taikka niiden käytöstä seuranneet terveydelliset haittavaikutukset, vaan päihteiden käytön yhteys arjessa selviytymiseen ja sosiaaliseen kuntoutukseen.

Paljon käytettynä – sekä aineesta riippuen – päihteet aiheuttavat fyysistä riippuvuutta. Psyykkinen riippuvuus on riippuvuutta aineen aiheuttamaan mielihyvän kokemukseen, kun taas sosiaalinen riippuvuus liittyy tilanteisiin ja seuraan, jossa mielihyvän tunteet on koettu. (Maunu 2014, 199.) Riippuvuuden sosiaalinen ulottuvuus syntyy ryhmässä, jota yhdistävät ajatukset kokemukset ja tunteet riippuvuudesta ja sitä aiheuttavista päihteistä. Ihmissuhteet ja vuorovaikutus toimivat riippuvuutta ylläpitävänä voimana. Jos ihminen kokee kyseiseen ryhmään kuulumisen tärkeäksi, myös riippuvuuskäyttäytyminen voimistuu. (Partanen ym. 2015, 116.)

4 SOSIAALINEN KUNTOUTUS ASUMISEN TUKENA

Sosiaali- ja terveysministeriö on määrittänyt kuntoutusselonteossa (2002, 3) kuntoutuksen ihmisen tai ihmisen ja ympäristön muutosprosessiksi, jonka tavoitteena on toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistäminen. Tuoreemmin vuonna 2021 WHO (World Health Organization) määrittää kuntoutuksen olevan joukko interventioita, joiden tarkoituksena on optimoida terveydentilaltaan heikentyneiden yksilöiden toimintakykyä taikka lieventää vammaa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Kuntoutus on monialaista suunnitelmallista, tavoitteellista ja usein pitkäjänteistä toimintaa, jonka tavoitteena on tukea kuntoutujaa hallitsemaan elämäntilanteensa. Kuntoutuksen toimintaympäristöt, puitteet ja tavoitteet määrittyvät yksilön omien tavoitteiden ja elämäntilanteen mukaan. Lopullinen kuntoutuksen tavoite on yksilön elämäntilanteen- sekä arjen hallinnan ja terveydentilan kohentuminen, eli kuntoutuminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 3; WHO 2021.)

4.1 Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalialan, sosiaalityön ja kuntoutusjärjestelmien ollessa erilaisten rakenteellisten, sekä sisällöllisten muutosten äärellä, on sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskunnallinen merkitys korostunut. Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan toimintaa, jonka tavoitteena on vahvistaa henkilön selviytymistä arkisista toiminnoista, vuorovaikutussuhteista sekä toimintaympäristön edellyttämistä rooleista. Se on osa monialaista kuntoutusjärjestelmää, ja sitä toteutetaan yhteistyössä lääkinnällisen, kasvatuksellisen sekä ammatillisen kuntoutuksen kanssa. Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteellä tarkoitetaan työtä, jolla tuetaan henkilön elämänhallintaa, lisätään osallisuutta ja vahvistetaan toimintakykyä. Osallisuus, toimintavalmius, toimijuus, yhteisöllisyys ja paikallisuus ovat sosiaalisen kuntoutuksen keskeisiä käsitteitä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 56; Lindh, Härkäpää, Kostamo-Pääkkö 2018, 8, 9.) Osallisuudella tarkoitetaan yksilön vaikuttamista oman elämänsä kulkuun, mahdollisuuksiin, toimintoihin, palveluihin ja joihinkin yhteisiin asioihin (Isola ym. 2017, 5). Sosiaalinen osallisuus (engl. social inclusion) on myös merkittävä osa monia kansallisia ja kansainvälisiä politiikka- hyvinvointi- ja kehittämisohjelmia. Sosiaalinen

osallisuus hahmotetaan sekä arvotavoitteeksi että keinoksi torjua köyhyyttä, ehkäistä syrjäytymistä, edistää oikeudenmukaisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoista yhteiskuntaa. Tämä tarkoittaa sitä, että tavoitteena on tukea tiettyjä väestöryhmiä – kuten esimerkiksi syrjäytyneitä, vammaisia ja köyhiä – ja mahdollistaa heidän osallistumisensa yhteiskuntaan. (Leemann, Kuusio, Hämäläinen 2015, 1–3.)

Käytännössä toteutuva sosiaalinen kuntoutus on osa tavallisia sosiaali- taikka muita kuntouttavia palveluita, jotka voivat olla osa esimerkiksi aikuissosiaalityötä, toimeentuloturvaa taikka mielenterveys- tai päihdepalveluita. Kyse on erilaisista sosiaalityössä taikka muussa kuntouttavassa työssä esiintyvistä menetelmistä ja toimista, jotka tukevat niiden henkilöiden osallisuutta ja kuntoutumista, joiden työ- ja/tai toimintakyky on alentunut. Tavoitteena on kohentaa arjen hallintaa, oli kyseessä oleva haaste sitten päihteet, mielenterveysongelmat taikka jokin muu syy, jonka pohjalta on syntynyt tarve erityiseen tukeen. Välineinä arjen tukemissa voi toimia esimerkiksi psykososiaalinen tuki, lähityö, vertaistuki, toiminnalliset ryhmät taikka mitkä vaan asiakkaalle suunnitellusti tarjottavat tukitoimet. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 56–57; Lindh ym. 2018, 10.)

Sosiaalinen kuntoutus on määritetty sosiaalihuoltolaissa omaksi sosiaalipalveluiden muodoksi kuten muun muassa sosiaalityö ja sosiaaliohjauskin. Sosiaalihuoltolaissa määritellään myös erikseen, mitä sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan, seuraavasti: ”Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi” (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 17 §). Saman pykälän mukaan sosiaaliseen kuntoutukseen luetaan sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen, kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen, valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan, ryhmätoiminta ja tuki sosiaaliin vuorovaikutussuhteisiin sekä muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 17 §). (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. 14 §; Väisänen 2018, 30.)

Aina kuntoutusta aloittaessa ja toteuttaessa on lähdettävä liikkeelle kuntoutustarpeen arvioinnista. Sosiaalisen kuntoutuksen tarve kohdistuu tilanteisiin, joissa henkilön

normaali sosiaalinen toimintakyky on jostakin syystä vaurioitunut, heikentynyt taikka kehittynyt heikosti (Rostila 2018, 61). Myös sosiaalinen kuntoutus perustuu aina asiakkaan kuntoutuksen tarpeelle, jota arvioidaan kokonaisvaltaisesti koko asiakkaan tilanne ja tarpeet huomioon ottaen. Tätä arviointia voidaan toteuttaa esimerkiksi yhteistyössä ammatillisen- ja lääkinnällisen kuntoutuksen ammattilaisten kanssa. Sosiaalinen kuntoutus vaatii pitkäjänteisyyttä, sillä kuntoutustarpeen taustalla olevat syyt ovat usein monisyiset sekä syntyneet pitkä ajan kuluessa. Taustalla voi olla muun muassa pitkään jatkunutta työttömyyttä, vammaisuutta, oppimis- tai hahmotushäiriöitä, päihteiden käyttöä, mielenterveysongelmia taikka muita sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta synnyttäviä kokemuksia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 56; Rostila 2018, 66)

4.2 Arjen toimijuus

Monesti ihmiset elävät arkeaan suorittamalla tuttuja rutiineja päivästä toiseen sen kummemmin asiaa pohtimatta. Arki on kokonaisuus, joka koostuu niistä rutiineista sekä kokemuksista, jotka värittävät ihmisen elettyä todellisuutta. (Hämäläinen & Kurki 1997, 128; Tuominen 2021, 102.) Arki voi näyttäytyä eri yksilöillä hyvin erilaisena, vaikka tietyt välttämättömyydet – kuten syöminen ja nukkuminen – ovat tavalla taikka toisella osa kaikkien arkea (Heller 1984, 3).

Toimijuus taas on kokemusta oman elämänsä ja arkensa hallinnasta. Ihminen on toimija omassa arjessaan. Toimijuudella tarkoitetaan sitä kokemusta, joka ihmisellä on kyvyistään vaikuttaa toimintaansa, tilanteisiin, tapahtumiin, omaan elämäänsä taikka muihin ihmisiin arjen keskellä. Tällä toimijuudella on yhteys ihmisen tunteeseen omasta sosiaalisesta arvostaan. (Tuominen 2021, 102.) Banduran (2001, 6–11) mukaan toimijuuden olemuksen voi jakaa keskeisiin osa-alueisiin, joita ovat valinnanvapaus, tavoitteellisuus, ennakointi ja itseohjautuvuus. Tähän toimijuuteen sisältyy myös kyky reflektoida ja arvioida omaa toimintaansa sekä tarvittaessa muuttaa sitä parempaan suuntaan (Bandura 2001, 10–11). Sosiaalitoimen pitkäaikaisilla asiakkailla arjen toimijuus voi olla hyvin rajallista taikka ulkoa päin määriteltyä. On siis tärkeää, että

sosiaalialan ammattilainen kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten asiakkaan omaa toimijuutta voidaan vahvistaa. (Tuominen 2021, 102.)

Jos otetaan huomioon edellä määritellyt toimijuuden osa-alueet (valinnanvapaus, tavoitteellisuus, ennakointi ja itseohjautuvuus), kuinka ne sitten voivat toteutua monesti heikko-osaisten sosiaalitoimen asiakkaiden arjessa. Heidän elämässään haasteena ovat usein puutteelliset sosiaaliset olot, vaikeat elämäntilanteet, heikot toimintaedellytykset sekä vähäinen elämänhallinta. (Tuominen 2021, 102.) Myös näitä toimijuuden osa-alueita vahvistamaan on luotu Asunto ensin -malli. Tämän toimintamallin keskiössä on asunto ja koti. Se on kehitetty vähentämään asunnottomuutta ja parantamaan asunnottomien, ja asunnottomuuden uhan alla olevien runsaasti tukea tarvitsevien hyvinvointia. Asunto ja oma koti ei ole toimintamallissa tavoite, vaan lähtökohta. Oma koti ja asunto on perusta kaikille muille tukitoimille ja sen takia se tulisi turvata jokaiselle. Sillä, että ensin turvataan asiakkaan koti ja asuminen, on saatu aikaan merkittäviä tuloksia heidän hyvinvointinsa osalta. Ensisijaisesti tukemalla asiakkaiden asumista monet asiakkaat saivat kohennettua hyvinvointiansa, vähennettyä päihteiden käyttöä sekä kokivat elämänsä turvallisemmaksi. (Pleace 2016, 17, 22, 23.) Asumisen ja kodin turvaamisella on siis laaja merkitys osana kuntoutusta, ja juuri tämän vuoksi sosiaalisen kuntoutuksen rooli on aiheellista ottaa huomioon kuntoutusta tarkasteltaessa.

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYS

5.1 Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla päihteitä käyttävien erityistä tukea tarvitsevien aikuisten henkilöiden sosiaalista kuntoutusta asumisessa. Tavoitteena on tuottaa kirjallisuuskatsauksen avulla käyttökelpoista tietoa, jonka pohjalta käytännössä tehtävää työtä voitaisiin kehittää ja vahvistaa. Tämän tutkimuksen tarkoitus vastaa tarpeeseen, joka nousi Oulun kaupungin erityisryhmien asumis- ja päiväpalveluiden palveluesimiehen kanssa käydyistä keskusteluista.

Tavoitteena tässä opinnäytteessä on kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keinoin kuvailla niitä menetelmiä ja käytännön toimia, joilla päihteitä käyttävää erityistä tukea tarvitsevaa aikuista voidaan tukea nimenomaan sosiaalisen kuntoutuksen viitekehyksen sisällä. Toisin sanoen kuinka heidän toimijuuttansa arjessa voidaan vahvistaa matkalla kohti heidän yksilöllisiä tavoitteitaan suhteessa päihteiden käyttöön, taikka siitä koituihin haasteisiin. Tutkimuksen tuloksia voidaan soveltaa käytännön työn kehittämiseen, jolloin niistä viimekädessä hyötyvät itse asiakkaat. Arjen toimijuuden ollessa aiheena hyvin laaja, on tässä tutkimuksessa sitä rajattu ottamalla näkökulmaksi asumisen arkeen liittyvän toimijuuden haasteet ja tuen tarpeet, joihin voidaan vastata sosiaalisen kuntoutuksen keinoin.

5.2 Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymyksen muodostaminen ja tarkka harkitseminen on tärkeä osa tutkimusprosessia. Jos tutkimuskysymys on huonosti rajattu, on riski, että tutkimuksen tulokset jäävät merkityksettömäksi (Vilkkä 2021, Ideataso). Kuten jo edellä mainitsinkin, on tämän tutkimuksen tutkimusongelmaa pohdittu yhdessä alan asiantuntijan kanssa, jotta tutkimuskysymys olisi asianmukaisesti rajattu. Tutkimuskysymystä pohtiessa keskiössä oli sen suhde käytännön työelämään. Tutkimuskysymyksellä tulisi pystyä löytämään

tutkimuksen tarkoituksen mukaisia tuloksia. Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymys rajautui seuraavanlaiseksi.

Miten päihteitä käyttävien erityistä tukea tarvitsevien aikuisten sosiaalista kuntoutumista tuetaan asumisessa?

Tutkimuksen kohderyhmäksi rajautui erityistä tukea tarvitsevat aikuiset. Tässä tutkimuksessa seurataan sosiaalihoitolaista (1301/2014) löytyvää määritelmää siitä, että ketä tarkoitetaan, kun puhutaan erityistä tukea tarvitsevista aikuisista. Tämä määritelmä rajaa ulkopuolelle ne aikuiset, joiden tuen tarve liittyy korkeaan ikään. Vaikka lastensuojelun jälkihuollossa olevat asiakkaat useissa tapauksissa vastaisivat sosiaalihoitolaissa esitettyä kuvausta, tarjotaan heille palvelut eri lain (Lastensuojelulaki 417/2007) perustein – vaikka nämä käytännössä olisivatkin samoja palveluita – joten heitä ei myöskään alustavasti lasketa mukaan tämän tutkimuksen kohderyhmään.

5.3 Omat oppimistavoitteet

On esitetty arvio, että väitöskirjaa alemmista opinnäytetöistä (ihmistieteiden puolella) vähemmän kuin yksi sadasta on tieteellisesti merkittävä. Opinnäyte on tekijänsä harjoitustyö, jonka tarkoituksena on osoittaa oppineisuutta omalta alalta. (Tuomi, Sarajärvi 2018, 97.)

Sosionomitutkinnon keskeiset sisällöt määrittyvät alan kompetenssien mukaan. Sosionomi (AMK) kompetenssit ovat ydinosamisalueita, jotka kuvaavat sosiaalialalla tarvittavaa osaamista (SOAMK 2021). Näiden kompetenssien pohjalta olen määrittänyt itselleni keskeiset tavoitteet tälle opinnäytetyön prosessille. Tutkimusta tehdessä selkeästi esille nouseva kompetenssien osa-alue on *tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen* (SOAMK 2021). Omat itselle asettamani oppimistavoitteet asettuvat juuri tämän sosionomien ydinosamisalueen sisälle. Toivon oppivani tekemään tutkimusta, tämä on itselleni aluevaltauksena varsin uusi, kun olen aiemmin opinnoissani orientoitunut enemmän kohti käytäntöä ja asiakastyötä. Tavoitteenani on vahvistaa omaa kirjoittamistani ja saada varmuutta omaan tapaan tuottaa tekstiä. Tahdon oppia etsimään

luotettavaa ja aiheelle relevanttia tietoa, karsimaan pois sen, mikä ei ole olennaista ja koota itselleni työkaluja aineiston analysointiin.

Opinnäytetyöksi tehtävän tutkimuksen aiheen perusteella sosionomin ydinosaamisalueista esillä on myös *kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen*. Tavoitteenani on oppia hahmottamaan paremmin osallisuuden käsitettä käytännön tasolla, ja kerätä itselleni työkaluja, joilla asiakkaiden yhteiskunnallista osallisuutta voidaan vahvistaa. Sosiaalinen kuntoutus on olemukseltaan juuri *sosiaalisen osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämistä, osallistavaa- ja valtaistavaa toimintaa sekä syrjäytymisen ehkäisemistä (SOAMK 2021)*, jotka ovat myös osa kriittistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamista. Sosiaalinen kuntoutus sekä koteihin annettava tuki ovat minulle työmuotoina myös suhteellisen uusia. Tämän opinnäytetyöprosessin aikana tavoitteenani on vahvistaa omaa *asiakastyön osaamista* oppimalla myös niitä käytännön toimia, joilla päihdeongelmaisia erityisryhmien asiakkaiden asumista voidaan tukea.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Menetelmänä kirjallisuuskatsaus

Toteutan tutkimuksen kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaus on systemaattinen, toistettavissa oleva menetelmä, jolla tunnistetaan, arvioidaan ja tiivistetään eri tutkijoiden ja asiantuntijoiden jo julkaistua tutkimusaineistoa ja se pohjaa alkuperäisten tutkimustyössä tehtyihin johtopäätöksiin (Salminen 2011, 5). Tarkoituksena ei kuitenkaan ole vain tiivistää, referoida, siteerata taikka raportoida alkuperäisaineistoa, vaan luoda aineiston sisäistä vertailua, analysoida sen vahvuuksia ja heikkouksia sekä tehdä laajempia päätelmiä aineistosta (Kangasniemi ym. 2013, 296). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus valikoitui tutkimusmenetelmäksi joustavuutensa vuoksi. Se antaa mahdollisuuden väljempään tutkimuskysymyksen asetteluun ja sen avulla on oivallista kuvata laaja-alaisesti ilmiöitä ilman tarkkoja metodisia rajoja suhteessa aineiston valintaan.

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on eri kirjallisuuskatsauksen tyypeistä yleisimmin käytetty. Se on luonteeltaan yleinen katsaus valitusta aiheesta ilman tarkkaan rajattuja sääntöjä, joten tutkittavaa ilmiötä pystytään kuvaamaan laaja-alaisesti. Tutkimuskysymyksen asettelu on systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen ja meta-analyysiin verrattuna väljempää. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa narratiiviseen ja integroivaan kirjallisuuskatsaukseen, joista integroivalla kirjallisuuskatsauksella on nähtävästi enemmän piirteitä systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. (Salminen 2011, 6.)

6.2 Aineiston hankkiminen

Aineiston hakuun ja valittavan aineiston karsimista varten on oltava strategia, sillä hakuprosessi ja aineiston valinta on katsauksen luotettavuuden kannalta keskeisin vaihe (Niela-Vilén, Hamari 2016, 25). Aineiston hakua tehdessä on tarkoituksena löytää kaikki tutkimuskysymykseen vastaava materiaali. Yleensä materiaalina toimivat alkuperäistutkimukset. Aineiston mukaanotto- sekä poissulkukriteerien laatiminen

kuuluu olennaisesti tiedonhaun strategiaan. Hyvin laaditut kriteerit auttavat tunnistamaan relevantin aineiston ja pienentää puutteellisen tai virheellisen katsauksen mahdollisuutta ja pitävät katsauksensuunnitellun fokuksessa. Aineiston sisäänotto- sekä poissulkukriteerien (Taulukko 1.) on tarkoitus helpottaa relevantin aineiston hankintaa. Esimerkiksi julkaisuajan-kohtaa voi rajata, jotta saataisiin tutkimukselle mahdollisimman ajankohtaista lähdeaineistoa. Rajaamalla aineiston vain vertaisarvioituihin julkaisuihin voidaan lisätä katsauksen luotettavuutta. (Niela-Vilén, Hamari 2016, 25–26.)

Taulukko 1. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteeri:	Poissulkukriteeri:
Aineisto on suomen- tai englanninkielinen	Aineisto on muun kuin suomen- tai englanninkielinen
Koko teksti on saatavilla	Koko teksti ei ole saatavilla
Aineisto on maksuton	Aineisto on maksullinen
Julkaistu vuonna 2010 tai sen jälkeen	Julkaistu ennen vuotta 2010
Aineisto käsittelee erityistä tukea tarvitsevia aikuisia	Aineisto käsittelee vain alaikäisiä erityistä tukea tarvitsevia
Aineisto käsittelee päihdeongelmallisille/päihteitä käyttäville annettua asumisen tukea	Aineisto käsittelee vain asumisen tukea
Tieteellisin menetelmin tuotettu aineisto: tieteelliset julkaisut, vähintään ylemmän korkeakouluasteen opinnäytteet, väitöskirjat, tutkimusraportit	Aineisto ei ole tieteellisin menetelmin tuotettu tai on alemman korkeakouluasteen opinnäyte.

Aineiston koko saatavuuden ja maksuttomuuden asettaminen mukaanottokriteeriksi vaikuttaa katsauksen luotettavuuteen (Niela-Vilén, Hamari 2016, 26). Tästä huolimatta joudun tämän rajauksen tekemään. Teen alemman korkeakouluasteen opinnäytetyötä, joten minulla ei ole resursseja maksullisiin aineistoihin, joihin minulla ei ole oppilaitoksen kautta pääsyä. Olen rajannut aineiston vuonna 2010 tai sen jälkeen julkaistuihin aineistoihin. Tällä pyrin rajaamaan hakutuloksia, sekä vahvistamaan tulosten sovellettavuutta nykyään tarjottaviin palveluihin. Aikuisella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa yli 18-vuotiaita henkilöitä.

Tiedonhaku on syytä toteuttaa huolella ja järjestelmällisesti kirjallisuuskatsauksen tyypistä huolimatta, tiedonhaku on pitkä prosessi, joka on hyvä suunnitella huolella, jotta tulokset olisivat halutun mukaisia (Lehtiö, Johanson 2016, 35–37). Katsaukseen tarvittavan aineiston hakua tehdessäni aion suorittaa hakuja eri suomen- ja englanninkielisistä tietokannoista, joita ovat Finna, Elektra, Ebsco, Google Scholar ja Elsevier Science Direct. Teen haun hakusanoilla, jotka muodostan jakamalla tutkimuskysymykseni kokonaisuuksiin, jotka ovat nousseet esille kerätessäni tutkimuksen tietopohjaa. Näitä kokonaisuuksia on neljä, sillä hakulausekkeen kokonaisuuksia ei ole hyvä olla enempää (Lehtiö, Johanson 2016, 35–37.) Näistä osaluista voin jatkaa tarkennettuihin hakutermeihin (Taulukot 2. ja 3.), joiden pohjalta luon käytettävät hakulausekkeet kuhunkin tietokantaan. Tietokantoihin kohdistuvan haun lisäksi suoritan myös manuaalista hakua kirjaston aineistoista, sekä eri lehdistä, akateemisista julkaisusarjoista ja teoksista, joista voi löytyä tutkimukseni aihetta vastaavia julkaisuja. Manuaalisen haun kohteita ovat Journal of Intellectual Disability Research, Janus, Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti ja Kuntoutus. Koska tulen hakemaan aineistoa kahdella kielellä, täytyy sekä hakulausekkeiden rakentaminen että manuaalinen haku toteuttaa myös suomeksi, että englanniksi.

Taulukko 2. Hakulausekkeen kokonaisuudet ja hakutermit suomeksi

Erityinen tuki	Päihteet	Sosiaalinen kuntoutus	Asuminen
”Erityistä tukea tarvitseva aikuinen”	Alkoholi	”Arjen toimijuus”	Koti
Erityisryhmät	Kannabis	”Sosiaalinen tuki”	Arki
Kehitysvammaiset	Huumeet	”Arjen tuki”	Asumispalvelut
(Laajat) Oppimisvaikeudet	Alkoholismi	”Kuntoutuksen tukeminen”	”Tuettu asuminen”
mielenterveysongelmat	Päihdeongelma	Tuki/tukeminen	
	”Päihteiden ongelmakäyttö”	(Sosiaalinen) vahvistaminen	
		”Puheeksi otto”	
		Osallisuus	

Taulukko 3. Hakulausekkeen kokonaisuudet ja hakutermit englanniksi

Special needs	Substance use	Social rehabilitation	Housing
Adults with special needs	Alcohol	social support	Everyday life
Intellectual disability	Drugs	Support in everyday life	Living
Mentally disabled	Intoxicants	Social inclusion	Habitation
Special groups	Marihuana	Support/Supporting	Supported housing/living
learning disabilities	Alcoholism	Rehab	
	Substance abuse		
	Use of alkohol/-drugs		
	Alcohol-/Drug abuse		
	Drinking problem		

Aineiston haun prosessiin kuuluu myös löytyneen aineiston karsinta, jotta varsinaiseen katsaukseen jäisi vain olennainen aineisto, joka vastaa tutkimuskysymykseen. Ensimmäisessä aineiston keruun vaiheessa valikoin aineiston otsikon taikka avainsanojen perusteella. Tämän jälkeen suoritan ensimmäisen karsinnan aineistojen tiivistelmien/johdantojen perusteella ja tässä vaiheessa varmistan myös, että aineistossa ei ole kaksoiskappaleita. Viimeisessä vaiheessa karsin aineiston koko tekstin perusteella. Jokaisessa vaiheessa on tarkoituksen karsia hakutulosten joukosta pois tälle tutkimukselle epäolennaista aineistoa.

6.3 Löytynyt aineisto

Suoritin haun edellä mainittuihin tietokantoihin (Finna, Elektra, Ebsco, Google Scholar ja Elsevier Science Direct) hakulausekkeilla, joita rakensin Boolean operaattoreilla (AND, OR & NOT) mainituista hakutermeistä (taulukot 2 ja 3). Suomenkielisissä haun keskiössä olivat termit **päihde, sosiaalinen kuntoutus, sosiaalinen, tuki** ja **asuminen**. Englannin kielistä hakua tehdessä painottuivat termit **substance use, supported housing, social**

support. Osassa tietokannoista jouduin rajaamaan hakutulosta poissulkemalla NOT operaattorilla termit **lapsen** tai englannin kielistä hakua tehdessä **children** ja **adolecent**. Kaikkiin käyttämiini tietokantoihin piti hakuja tehdä useampi ja hakulausekkeita muokata, jotta saisin paremman tuloksen. Tämän vuoksi hakulausekkeet eri tietokantoihin poikkesivat hiukan toisistaan, vaikkakin pääteemat pysyivät samoina. Pyrin mahdollisuuksien mukaan käyttämään tarkennettua hakua rajatakseni hakutulosta esimerkiksi julkaisuvuoden tai julkaisutyypin mukaan.

Manuaalista hakua tein sekä kirjastossa niistä lehdistä/julkaisusarjoista, joita siellä oli saatavilla. Muussa tapauksissa suoritin hakua lehtien verkkojulkaisuista, jotka olivat maksutta saatavilla tai joihin minulla olin pääsy OAMK:n lisenssien kautta. Koska tehtyäni aineiston haun kaikkiin suunniteltuihin kohteisiin en ollut löytänyt tarpeeksi käyttökelpoista aineistoa, laajensin manuaalista hakua lisäämällä kaksi akateemista julkaisusarjaa, jotka olivat Social inclusion ja International Journal of Care and Caring. Nämä kaksi julkaisusarjaa nousivat esille tietokannoista saamieni hakutulosten perusteella. Valituista manuaalisen haun kohteista kävin läpi kaikki saatavilla olevat julkaisut vuodesta 2010 aina tähän päivään asti. Joidenkin lehtien/julkaisusarjojen kaikki numerot tai artikkelit eivät olleet maksutta saatavilla eikä minulla ollut niihin pääsyä. Näitä olivat Journal of Intellectual Disability Research sekä International Journal of Care and Caring. Näiden osalta pystyin ottamaan mukaan vain maksutta saatavilla olevat artikkelit.

Oheiseen taulukkoon (taulukko 4.) on kirjattu hakutulokset ja aineiston karsinta tietokannoista sekä manuaalisesta hausta. Tuloksia sarakkeelle on kirjattu parhaita tuloksia tuottaneen hau hakutulosten määrä. Poikkeuksena Google scholariin tehty suomenkielinen haku, joka antoi 617 tulosta, näistä tuloksista on merkattu läpikäytyjen tulosten määrä järjestettynä osuvuuden mukaan. Otsikot/avainsanat sarakkeella on merkattuna aineisto, joka on valikoitunut otsikon tai avainsanojen perusteella. Tiivistelmä sarakkeelle on merkattu aineisto, joka jäi jäljelle käytyäni läpi tiivistelmät tai johdannot ja viimeisenä koko teksti sarakkeella aineisto, joka valikoitui mukaan tutkimukseen koko tekstin perusteella.

Taulukko 4. Aineiston haku

Tietokanta/lehti/julkaisusarja	tuloksia	otsikko/ avainsanat	tiivistelmä	koko teksti
Finna	45	14	6	2
Elektra	19	0	0	0
Ebsco	93	5	0	0
Science direct	58	4	3	0
Google scholar (engl.)	54	5	1	0
Google scholar (suom.)	150	15	1	1
Janus		17	2	0
Kuntoutus		7	2	0
Sosiaalislääketieteellinen aikakausilehti		5	0	0
Journal of Intellectual Disability Research		0	0	0
Social inclusion		5	4	0
International Journal of Care and Caring		2	1	1
Yhteensä		79	20	4

Lopulliseksi aineistoksi valikoitui neljä tutkimusta:

Julkaisu	Asuntola-asumisesta asumisvalmennukseen: Lahden A-klinikkatoimen tuetun asumisen kehittämistyö. YAMK opinnäytetyö
Tekijä(t)	Viljamaa Maria
Julkaisupaikka ja aika	Lahden Ammattikorkeakoulu, 2011
Aihe/tiivistelmä	Toimintatutkimuksena toteutettu kehittämishanke, jonka tarkoituksena oli kehittää Lahden A-klinikkatoimen asuntolatoimintaa, jotta se tukisi enemmän asukkaiden siirtymistä itsenäiseen asumiseen. Tutkimuksessa haastateltu viittä jo tukiasuntoon muuttanutta asukasta, joilla oli taustalla päihdeongelma tai kaksoisdiagnoosi sekä kolmea työntekijää, joilla oli kokemusta asumispalvelutyöstä ja mielenterveys-, päihde- tai kehitysvammatyöstä. Haastattelututkimuksella kerättiin kokemusperäistä tietoa, jonka pohjalta kehitettiin asumisvalmennustyötä. Haastatteluista keskeisinä elämänhallintaa lisäävinä tekijöinä nousi esille päihteettömyys, toiminnallisuus, resurssit ja verkostotyö. Kehitetyn asumisvalmennusmallin viitekehyksiksi valikoitui voimavarakeskeisyys, yhteisöllisyys ja ACT-malli. Toimintamallissa osa-alueiksi

	muodostui päihdeettömyys, ADL-toimet (päivittäin toistuvat toimet), toiminnallisuus sekä verkostotyö. Toiminnan tavoitteena parantaa pitkäaikaisasunnottoman kaksoisdiagnoosin omaavan henkilön mahdollisuuksia saada oma asunto.

Julkaisu	Asukkaiden toipumisen tukeminen asumisyksikön päihdetyötä kehittämällä. YAMK opinnäytetyö
Tekijä(t)	Kivijoki Mervi
Julkaisupaikka ja aika	Metropolia Ammattikorkeakoulu, 2019
Aihe/tiivistelmä	Teemahaastatteluina toteutettu laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena oli selvittää käyttävien asukkaiden näkemyksiä asumisyksikössä tehtävästä päihdetyöstä ja sitä tukevasta muusta työstä. Tutkimukseen osallistuja olivat asukkaita Helsingissä sijaitsevassa asunto ensin- periaatteen mukaisessa psykiatria- ja päihdepalveluiden asumisyksikössä. Tarkoituksena oli selvittää, miten asumisyksikössä tehtävä työ on tukenut asukkaita toipumisessa ja elämänhallinnassa. Tutkimuksen keskeisimmissä tuloksissa oli asiakkaan toipumista tukevat tekijät jaettu asiakkaista itsestään, heidän asenteistaan ja tavoitteistaan lähteviin, sekä asumisyksikön ja päihdepalveluiden tukimuodoista lähteviin tekijöihin ja sosiaalisen verkoston tukeen.

Julkaisu	Päihdekuntoutujien asumisen tukeminen: Kevyesti tuetun asumisyksikön toimintamallin kehittäminen A-klinikkasäätion Hämeen palvelualueen Pitkämäen kuntoutusyksikön asumispalveluihin. YAMK opinnäytetyö
Tekijä(t)	Honkanen Arja
Julkaisupaikka ja aika	Lahden Ammattikorkeakoulu, 2014
Aihe/tiivistelmä	A-klinikkasäätion kehittämishanke, jonka tavoitteena oli kehittää Pitkämäen kuntoutusyksikö asumispalveluita enemmän asiakkaiden tarpeiden ja toimintaympäristön vaatimusten mukaiseksi sekä vähentää päihdeongelmaisen syrjäytymistä ja edistää heidän kuntoutumistaan tuottamalla toimintamalli, jossa tuetaan asukkaiden itsenäistä selviytymistä avopalveluiden kautta. Kehittämishanke toteutettiin dialogisena toimintatutkimuksena, yhteistyössä kuntoutujien, työntekijöiden, organisaation johdon ja muiden toimintaympäristön toimijoiden kanssa. Tulosten pohjalta asumisen asumisyksikössä tulisi olla väliaikaista ja tähdätä asumisen taitojen kehittymiseen siirryttäessä kohti omaa asuntoa. Suunnitelmallisen toiminnan keskiössä tulisi olla monialainen yhteistyö eri palveluiden välillä ja palveluihin kiinnittyminen, Yhteisöllisyys ja vertaistuki sekä toiminnallisuus.

Julkaisu	Devoted work without limits? Activities and premises of home visit work at the margins of community care. Artikkel
Tekijä(t)	Juhila Kirsi, Hansen Lofstrand Cecilia, Raitakari Suvi
Julkaisupaikka ja aika	International Journal of Care and Caring. vol 5 no 2, 2021
Aihe/tiivistelmä	Artikkelin pohjana on ryhmähaastatteluina toteutettu tutkimus, jonka tarkoituksena on kuvata, millaisia käytännön toimia kuuluu työntekijöiden kotikäynteihin eri asumispalveluyksiköissä. Mukana oli viisi eri työympäristöä, joista kolme oli Suomesta ja kaksi Ruotsista. Palvelut olivat suunnattu työikäisille aikuisille, joilla on mielenterveys- tai päihdeongelmia taikka muuta tuen tarvetta. Kuhunkin työympäristöön toteutettiin kuusi haastattelua sosiaali- ja terveysalan työntekijöistä koostuville työryhmille. Kotikäyntien käytännön toimet jakautuivat 11 eri toimintoon, joita työntekijät suorittivat kotikäynneillä. Tutkimuksessa selvitettiin myös, millaisia lähtökohtia työntekijät olivat asettaneet kotikäynteinä toteutettavaan työhön, näitä lähtökohtia olivat tilannetajuisuus, rajattomuus ja empatia.

6.4 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysi on aineiston perusanalyysi menetelmä, joka soveltuu käytettäväksi kaikkeen laadulliseen tutkimukseen. Sitä voi käyttää yksittäisenä metodina, taikka se voidaan liittää osaksi suurempaa analyysikonaisuutta. Sisällön analyysin avulla dokumentteja – jotka voivat olla esimerkiksi kirja, päiväkirja, haastattelu, lehtiartikkeli, puhe jne. – voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti. Menetelmän avulla saadaan yleinen ja tiivistetty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Aineistoa pyritään tiivistämään, ilman että se menettää tutkimukselle relevanttia informaatiota. Tämä tapahtuu kokoamalla systemaattisesti aineistossa hajallaan oleva informaatiota tutkittavasta ilmiöstä, jotta siitä voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. (Tuomi, Sarajärvi 2018, 103, 117, 122.)

Sisällönanalyysiä voi toteuttaa aineistolähtöisesti taikka teorialähtöisesti. Olen valinnut tähän toteuttaa sisällönanalyysin aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä ennen varsinaista aineiston analyysiä tutkija päättää, mistä tyypillistä kertomusta lähdetään etsimään. Seuraavaksi aineisto pelkistetään, eli siitä karsitaan pois

kyseisen tutkimuksen kannalta epäoleellinen informaatio. Tutkimusaineisto pilkotaan osiin, ja osista luodaan uusia johdonmukaisia kokonaisuuksia. Uusien kokonaisuuksien luominen ja ryhmittely toteutetaan tutkimuskysymyksen ohjailemana. Analyysi lähtee analyysiyksiköstä, joka voi olla esimerkiksi sana, lause taikka ajatuskokonaisuus. Analyysiyksikön alle rakentuu yläluokkia, teemoja, luokitteluja ja ryhmiä, joihin tiivistetty ja pilkottu aineisto jaetaan uusiksi kokonaisuuksiksi, joiden kautta voidaan ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Näin jäljelle jää vain tutkimuksen kannalta oleellinen informaatio, josta voidaan muodostaa toimia synteesi vastaamaan tutkimuskysymykseen. (Vilkkä 2021, Sisällönanalyysi.)

Aloitin aineiston sisällönanalyysin redusoimalla, eli pelkistämällä aineiston. Analyysin pelkistämävaiheessa aineisto käydään läpi ja siitä poimitaan tutkimustehtävää kuvaavia ilmaisuja. Käytännössä tämä tarkoittaa ilmaisuja, joissa käy esille millaisilla toimilla kuntoutumista tuetaan taikka millaista tukea toivottaisiin. Tämän jälkeen ilmaisut pelkistetään tiiviimpään muotoon ja listataan erilliselle tiedostolle analyysin seuraavaa vaihetta varten. Yhdestä alkuperäisilmaisusta voi muodostua useampi pelkistetty ilmaus. (Tuomi, Sarajärvi 2018, 92.) Taulukossa 5 esimerkkejä alkuperäisten ilmaisujen pelkistämisestä.

Taulukko 5. Esimerkki aineiston redusoinnista

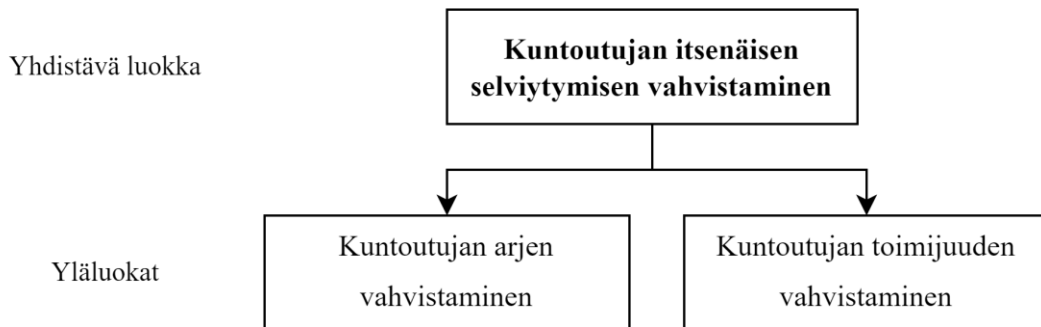
Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
"Being available (on the phone) for clients in-between scheduled home visits. This is done in cases of both acute needs and questions pertaining to everyday life." (Juhila, Hansen Löfstrand, Raitakari 2021. 251.)	työntekijä on tavoitettavissa myös kotikäyntien ulkopuolella
"Tässä kategoriassa merkittävänä asumista edistävinä tekijöinä asiakkaat kokivat asumiseen suunnattavan tuen ja kontrollin, toiminnallisuuden, kuten ystävien ja sukulaisten tapaamisen ja auttamisen, sekä oman rauhan." (Viljamaa 2011, 42.)	Asumiseen suunnattu tuki ja kontrolli edistävät asumista
	Toiminnallisuus edistää asumista
	Oma rauha edistää asumista
"Sosiaalisen verkoston apu toimi joillakin haastateltavilla tärkeänä lisätukimuotona, jonka ansiosta ei apua ollut tarvinnut pyytää asumisyksikön henkilökunnalta." (Kivijoki 2019. 54.)	Sosiaalinen verkosto voi olla tärkeä lisätuki

Pelkistämisen jälkeen tein aineiston klusteroinnin eli ryhmittelyn. Ryhmittelyssä pelkistetystä aineistosta ryhmitellään samaa ilmiötä kuvaavat käsitteen alaluokiksi, jotka nimetään sisällön mukaan. Sen jälkeen edetään yhdistelemällä alaluokista yläluokkia. (Tuomi, Sarajärvi 2018, 93.) Esimerkit sekä alaluokkien että yläluokkien ryhmittelyistä taulukossa 6.

Taulukko 6. Esimerkki aineiston klusteroinnista

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Apua on annettu päivittäisten toimintojen hoitamisessa	Asiakkaiden rutiinien vahvistaminen	Kuntoutujan arjen vahvistaminen
Säännöllinen päivärytmi tukee päihitteettömyyttä ja asumista		
Asukkaat ovat tarvinneet tukea asioinnissa kauppa tai vaateostoksille	Raha-asioihin ja muuhun asiointiin kohdistuva tuki	
Asiakkaan sosiaali-, terveys- ja etuusasioiden hoitaminen ja on osa kotikäyntejä		
Kuntoutujan näkemysten huomioiminen on tärkeää	Kuntoutujan osallistuminen kuntoutusprosessiin	Kuntoutujan toimijuuden vahvistaminen
Kotikäynneillä on tärkeää edetä asiakkaan tavoitteiden mukaisesti		
Osallisuuden lisääntymisen nähdään tukevan kuntoutumista	Osallisuuden vahvistaminen	
Yhteisiin asioihin vaikuttaminen vahvistaa kuntoutujan osallisuutta		

Seuraavaksi oli vuorossa abstrahointi eli käsitteellistäminen, jossa yläluokat yhdistetään yhdeksi yhdistäväksi luokaksi, joka on yhteydessä tutkimusongelmaan. (Tuomi, Sarajärvi 2018. 93.) Yläluokiksi muodostui **kuntoutujan arjen vahvistaminen** ja **kuntoutujan toimijuuden vahvistaminen** (Taulukko 6). Näistä yläluokista muodostui kaksi yksi yhdistävä luokka: **kuntoutujan itsenäisen selviytymisen vahvistaminen** (Kuvio 1).

Kuvio 1. Aineiston abstrahointi: Kuntoutujan itsenäisen selviytymisen vahvistaminen.

6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuus rakentuu monesta eri asiasta. Laadukas tutkimuksen suunnitelma on merkittävästi tutkimuksen luotettavuutta vahvistava tekijä (Tuomi, Sarajärvi 2018, 149). Suuri osa tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavista tekijöistä on otettava koko tutkimusprosessin ajan. Luotettavuuden arviointia tulee tehdä suhteessa teoriaan, analyysitapaan, tutkimusaineiston luokitteluun, -ryhmittelyyn -tulkintaan, -tutkimiseen sekä tuloksiin ja johtopäätöksiin (Vilkkä 2021, Tutkimuksen luotettavuus). Vahva ja eri luotettavuuden ja eettisyyden osa-alueet huomioon ottava tutkimussuunnitelma mahdollistaa luotettavuuden paremman arvioinnin myös lopullista raporttia kirjoittaessa. Olen tutkimusprosessin aikana keskittynyt siihen, että pystyn myös jälkepäin perustelemaan valinnat, jotka ole tutkimuksen toteuttamisen sekä analyysin suhteen tehnyt ja tällä tavoin pystyin vahvistamaan sekä tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. (Vilkkä 2021, Tutkimuksen luotettavuus.)

Opinnäytteen suunnitelmavaiheessa kiinnitin huomiota siihen, että tutkimusprosessista tulisi mahdollisimman läpinäkyvä ja se olisi tarpeen tullen toistettavissa. Toistettavuudella tarkoitan sitä, että toisen tutkijan pitäisi samoilla tulkintasäännöillä löytää vähintäänkin myös se tulkinta, jonka itse olen tutkimuksen perusteella esittänyt (Vilkkä 2021, Tutkimuksen luotettavuus). Tästä esimerkkinä aineiston keruu, joka on tärkeä osa tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. Aineiston keruun luotettavuutta vahvistin suunnittelemalla ja selostamalla, miten aineiston keruu on tapahtunut, millaisilla menetelmillä sekä mitkä ovat sen erityispiirteet (Tuomi, Sarajärvi 2018, 164).

Pohjimmiltaan laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioimisessa keskiössä on tutkija itse, kaikki hänen valintansa ja niiden läpinäkyvyys ovat tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden ydin. Tutkijan on hyvä kiinnittää huomiota myös omaan puolueettomuuteensa ja arvopohjaan, joka lähes väistämättä tulee vaikuttamaan tutkimuksen kulkuun. Tämän otin erityisesti huomioon aineistoa kootessa ja analysoidessa, omien ennako-oletusteni taikka arvojeni ei tule vaikuttaa aineiston valikoitumiseen tai sen analyysiin. (Vilkkä 2021, Tutkimuksen luotettavuus.)

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Kuntoutujan itsenäisen selviytymisen vahvistaminen

Kuntoutujan itsenäisen selviytymisen vahvistaminen muodostui tutkimuksista esille nousseen tiedon pohjalta yhdeksi yhdistäväksi luokaksi, joka kokoaa yhteen tutkimuksen tulokset. Kuntoutujan itsenäistä selviytymistä vahvistetaan arjen vahvistamisella, toimijuuden vahvistamisella ja sosiaalisella tuella. Seuraavaksi kuvailen tarkemmin näitä yläluokkia ja sitä, miten ne nousivat esille tutkimuksissa.

7.1.1 Kuntoutujan arjen vahvistaminen

Arjen vahvistaminen on kuntoutujan tukemista hänen päivittäisissä toimissaan ja elämänhallinnassa. Tämä sisältää tukea esimerkiksi terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtimisessa, arkiaskareissa, talouden hallinnassa ja asiointissa. Taulukossa 7 on eriteltyä aineistosta nousseen arjen vahvistaminen -yläluokan osa-alueet.

Taulukko 7. Kuntoutujan arjen vahvistaminen

Kuntoutujan arjen vahvistaminen
Lääkehoidon tuki
Terveyden hallinnan vahvistaminen
Rutiinien vahvistaminen
Päihteiden käytön hallinta
Raha-asioihin ja muuhun asiointiin kohdistuva tuki
Itsenäiseen asumiseen tukeminen
Tuen laaja-alaisuus
Moniammatillinen yhteistyö
Keskustelutuki
Toimiva vuorovaikutus
Sanallinen tuki
Kokemusasiantuntijat/vertaistuki
Hyvä ilmapiiri
Työntekijän mukautuvaisuus
Yhteiset säännöt

Arjen vahvistaminen sisältää paljon toimia, joilla vahvistetaan kuntoutujan kykyä ylläpitää omaa terveyttään jokapäiväisillä toiminnoillaan. Sekä fyysisen että psyykkisen terveyden nähdään edistävän asumista (Viljamaa 2011, 41, 43, 49). Toimiva lääkehoito ja siihen tarjottu tuki oli myös osa arkeen tarjottua ja toivottua tukea, ja oli koettu asumista edistäväksi (Viljamaa 2011, 43; Honkanen 2014, 34, 39, 46).

Merkittävä osa asumisen tukemista ja asumispalveluissa tehtävää työtä on vahvistaa rutiineja. Tutkimuksista nousi esille, että asumisen perustaitojen ja päivittäisten toimintojen tukemista pidettiin tärkeänä. Tämä tarkoittaa tukea esimerkiksi siivoamisessa, ruoanlaitossa ja muussa kodista huolehtimisessa. (Viljamaa 2011, 41, 43, 48, 50, 56; Honkanen 2014, 34, 37, 39, 45, 46, 48, 76; Kivijoki 2019, 50, 35; Juhila, Hansen Löffstrand, Raitakari 2021, 25.) Tärkeäksi nousi myös säännöllinen päivärytmi ja esimerkiksi ruokarytmi ja tuki ruoanlaittoon oli koettu tärkeäksi sekä työntekijöiden että asiakkaiden osalta. Säännöllisten rutiinien ja päivärytmin nähtiin tukevan sekä asumista että päihteettömyyttä (Viljamaa 2011, 42; Honkanen 2014, 37, 46).

Osassa tutkimuksista nousi jopa jokseenkin korostuneesti esille päihteiden hallinta merkittävänä asumista edistävänä tekijänä. Erityisesti päihteiden hallinnan osalta korostui päihteettömyyden merkitys asumiseen. (Honkanen 2014, 38–39, 54; Viljamaa 2011, 41; 42, 48.) Osassa tutkimuksista nähtiin tärkeänä, että kuntoutujan asuinympäristö on päihteetön ja että kuntoutuja itse sitoutuu päihteettömyyteen (Honkanen 2014, 39, 58; Viljamaa 2011, 55, 71). Tämä korostui erityisesti kahdessa A-Klinikasäätiön toimintaan kohdistuvassa tutkimuksessa. Muissa tutkimuksissa ei päihteettömyyttä taikka päihteiden käytön hallintaa korostettu asumista edistävänä tekijänä. Kuitenkin oli nähty hyvänä pitää asuntolan yhteisteisten tilojen pitäminen päihteettömänä, vaikka asumisyksikkö ei olisi muuten päihteetön sekä palveluiden rajaaminen niihin hetkiin, kun asiakas on vähemmän päihtyneenä (Kivijoki 2019, 37, 50–51). Itselle jokseenkin yllättävänä tekijänä nousi esille suhtautuminen henkilökunnan kontrolliin ja huolen osoitukseen päihteiden käytön suhteen. Työntekijöiden puuttuminen haitalliseen päihteiden käyttöön oli nähty positiivisessa valossa myös yksikössä, joka ei ollut muuten päihteetön (Kivijoki 2019, 37, 51, 54, 57).

Kaikissa tutkimuksissa nousi tärkeänä esille tuki raha-asioissa ja muussa asiointissa. Kuntoutujat tarvitsevat tukea päivittäisten raha-asioiden hoitamisessa kuten vuokran ja laskujen maksamisessa, etuusasioissa ja ostoksilla käynnissä. (Viljamaa 2011, 43, 52, 56, 69; Honkanen 2014, 42; Kivijoki 2019, 35, 36; Juhila, Hansen Löfstrand, Raitakari 2021, 251.) Myös tärkeänä nousi asiointissa tukeminen. Tällä tarkoitetaan tukemista esimerkiksi erilaisissa tapaamisissa sosiaali- tai terveydenhuollon piirissä tai virastoasioissa. Asiakasta voidaan tukea esimerkiksi soittamalla yhdessä virallisia puheluita tai lähtemällä mukaan tapaamisiin tueksi ja varmistamaan että hän saa äänensä kuuluviin. (Viljamaa 2011, 46, 56; Honkanen 2014, 34; Kivijoki 2019, 36, 53; Juhila, Hansen Löfstrand, Raitakari 2021, 251.) On kuitenkin tärkeää, että työntekijä ei toimillaan lamauta asiakkaan toimintakykyä, tavoitteena tuen tavoitteena on vahvistaa kuntoutujan itsenäistä selviytymistä asumisessa (Viljamaa 2011, 56–57; Juhila, Hansen Löfstrand, Raitakari 2021, 255). Tutkimuksista nousi esille myös asiakkaille annetun tuen laaja-alaisuuden merkitys (Viljamaa 2011, 49; Juhila, Hansen Löfstrand, Raitakari 2021, 254, 255). Työntekijät tekivät moniammatillista yhteistyötä Asiakkaan eduksi ja tämän nähtiin edistävän heidän kuntoutumistaan (Honkanen 2014, 39, 40, 43, 49, 61).

Keskustelutuki on merkittävässä roolissa osana asumisen ja kuntoutumisen tukemista. Sekä ennalta sovitut että spontaanimminkin syntyneet keskustelut kuntoutujien ja työntekijöiden välillä oli koettu hyväksi tavaksi tukea kuntoutumista. (Viljamaa 2011, 43, 52; Honkanen 2014, 34, 35, 37; Kivijoki 2019, 36, 53, 60; Juhila, Hansen Löfstrand, Raitakari 2021, 251.) Toimiva vuorovaikutussuhde kuntoutujan ja ammattilaisen välillä on tärkeää ja sen nähtiin vahvistavan keskusteluiden merkittävyyttä (Kivijoki 2019, 36, 54, 60). Toimivan vuorovaikutussuhteen osalta erityisesti esille nousi työntekijän läsnäoloa ja keskinäinen luottamus (Viljamaa 2011, 43, 46, 52; Honkanen 2014, 34, 37; Kivijoki 2019, 38). Toisaalta hyvän vuorovaikutussuhteen nähtiin myös vahvistavan luottamusta työntekijän ja kuntoutujan välillä (Kivijoki 2019, 54, 60). Työntekijän omat vuorovaikutustaidot ja kyky hahmottaa ja mukauttaa omaa rooliaan vuorovaikutuksessa ammattilaisena on tärkeää (Kivijoki 2019, 58; Juhila, Hansen Löfstrand, Raitakari 2021, 251). Myös muu työntekijöiden sanallinen tuki ja kannustaminen koettiin merkittäväksi (Kivijoki 2019, 51, 54). Myös keskusteluilla vertaisten kanssa vertaistuen muodossa, sekä kokemusasiantuntijoilla on oma roolinsa osana kuntoutusta (Viljamaa 2011, 57; Honkanen 2014, 39, 40, 48, 61). Turvallisen ja välittävän ilmapiirin nähtiin hyödyttävän

kuntoutujaa. Honkasen (2014, 39, 48) tutkimuksessa, jossa kohteena oli asumisyksikkö, nähtiin että yhteiset säännöt hyödyttävät kuntoutujia.

Haastavissa tilanteissa työntekijöiden tilanteeseen puuttuminen ja aktiivinen toiminta oli koettu hyväksi. Esimerkiksi erilaisten häiriö- ja ongelmatilanteiden selvittely oli koettu hyödylliseksi. (Honkanen 2014, 44; Kivijoki 2019 37, 51, 53.) Puuttumista kuntoutujien haitalliseen päihteiden käyttöön oli toivottu myös itse kuntoutujien osalta (Kivijoki 2019, 54, 57). Yhdessä tutkimuksessa nousi esille työntekijän mukautuvaisuuden merkitys osana kotikäyntejä. Työntekijän tulisi pysyä mukautumaan asiakkaan tarpeisiin tilanteen vaatimalla tavalla ja olla tavoitettavissa myös kotikäyntien ulkopuolella, asiakkaalla voi olla jotain akuutteja tarpeita tai tilanteita ja tällöin pitäisi pysyä poikkeamaan siitä mitä työntekijä oli suunnitellut. (Juhila, Hansen Lofstrand, Raitakari 2021, 251, 252, 253.)

7.1.2 Kuntoutujan toimijuuden vahvistaminen

Toimijuuden vahvistaminen on merkittävässä osassa kuntoutujan asumisen tukemisessa. Tavoitteena on, että kuntoutuja voisi asua mahdollisimman omaehtoisesti ja itsenäisesti. Toimijuuden vahvistamisen eri osa-alueita nousi esille myös aineistosta osana asumisen ja kuntoutumisen tukemista. Taulukossa 8 listattuna toimijuuden vahvistaminen - yläluokan osa-alueet, jotka nousivat aineistosta.

Taulukko 8. Kuntoutujan toimijuuden vahvistaminen

Kuntoutujan toimijuuden vahvistaminen
Osallisuuden vahvistaminen
Kuntoutujan osallistuminen kuntoutusprosessiin
Kuntoutus-/hoitosuunnitelma
Kuntoutuja yksilöllisyyden ja yksityisyyden kunnioittaminen
Vastuun antaminen
Toiminnallisuuden tukeminen
Ajatusmallien muutos
Sosiaaliset verkostot
Asumisympäristön yhteisöllisyys
Palveluohjauksellinen työote

Osallisuuden lisääntymisen nähdään tukevan kuntoutumista (Honkanen 2014, 43, 46–47). Osallisuuden vahvistumista oli tuettu muun muassa antamalla mahdollisuuksia vaikuttaa yhteisiin asioihin ja palveluohjauksellisella työotteella (Honkanen 2014, 58, 65, 77). Nähtiin myös tärkeänä, että kuntoutuja itse pääsee vaikuttamaan ja osallistumaan kuntoutusprosessiin ja sen tavoitteiden asettamiseen sekä saa äänensä kuuluviin (Honkanen 2014, 39, 47; Kivijoki 2019, 50; Juhila, Hansen Löffstrand, Raitakari 2021, 258). Kuntoutuksen ja sen tukemisen tulisi olla suunnitelmallista, on kuntoutujalle eduksi, että kuntoutuksesta on laadittu selkeä suunnitelma ja tavoitteet, joiden mukaan pyritään etenemään, ja joiden etenemistä voidaan tarkastella (Honkanen 2014, 49, 61; Juhila, Hansen Löffstrand, Raitakari 2021, 251). Suunnitelmia laatiessa on myös kuntoutujan omat tavoitteet huomioitava. Tutkimuksesta nousi myös esille, että parhaiten asiakasta tukisi yksi verkostotyönä tehty kuntoutussuunnitelma (Honkanen 2014, 41, 49).

Sosiaaliset verkostot ja verkostotyö on osa kuntoutumisen sosiaalista tukemista. On tärkeää, että kuntoutujan sosiaaliset verkostot – myös asumisyksikön ulkopuolella – säilyvät ja niiden ylläpitämiseen kannustetaan ja tuetaan (Viljamaa 2011, 48, 53; Kivijoki 2019, 44, 54). Asumisympäristön yhteisöllisyyden oli myös nähty olevan hyödyksi kuntoutujalle (Viljamaa 2011, 58; Honkanen 2014, 39, 47, 61). Toisaalta nousi esille myös, että on joskus tarpeellista ohjata ja tukea myös uusien sosiaalisten suhteiden muodostamista, jos esimerkiksi päihteiden käyttö on tavanomaista vanhassa ystäväpiirissä ja kuntoutujan tavoite on itse raitistua (Viljamaa 2011, 57, 69). Vaikka asumisympäristön yhteisöllisyys koettiin tärkeänä, nousi tutkimuksista esille myös asiakkaan yksityisyyden kunnioittaminen ja sen tärkeys, asiakkaan oman tilan takaaminen on myös tärkeä osa kuntoutumisen tukemista (Viljamaa 2011, 42, 54; Honkanen 2014, 36). Kuntoutujalle on hyödyksi myös työntekijän palveluohjauksellinen työote, ja tämän nähtiin kuuluvan osaksi kuntouttavaa asumista (Honkanen 2014, 77; Kivijoki 2019, 53). Asiakkaita aktiivisesti tuettiin ja ohjattiin myös yksikön ulkopuolisiin palveluihin ja harrastetoimintaan (Viljamaa 2011, 50–51, 69; Honkanen 2014, 38–39, 53; Kivijoki 2019, 54).

Erityisesti asumisyksikköihin kohdistuvissa tutkimuksissa nousi tärkeänä esille kuntoutujan yksityisyys ja sen kunnioittaminen osana asumista. Tärkeänä pidettiin, että kaikilla asukkailla olisi oma huone. tämän nähtiin edistävän yksityisyyttä, arjen hallintaa ja vastuuntuntoa. Sen että kuntoutujilla on mahdollisuus omaan rauhaan, nähtiin

vaikuttavan kuntoutumiseen positiivisesti. (Viljamaa 2011, 42, 54; Honkanen 2014, 36.) Kuntoutujien yksilöllisyyden kunnioittaminen on tärkeä osa kuntoutuksen toteuttamista. Kuntoutujia kohdatessa heidät tulisi huomioida ensisijaisesti ihmisinä, eikä vain kuntoutujina taikka päihteiden käyttäjinä (Honkanen 2014, 34; Kivijoki 2019, 36, 57). Esimerkiksi tehtävien ja vastuun jakaminen yksilöllisesti kuntoutujan tilanteet ja toimintakyky huomioiden on tärkeää (Honkanen 2014, 35, 37). Vastuun antaminen kuntoutujille itsessään on tärkeä osa kuntoutumista ja vahvistaa heidän osallisuuttaan (Honkanen 2014, 34, 58).

Kuntoutumista tukiessa on tärkeää, että kuntoutujaa tuetaan ja kannustetaan toiminnallisuutteen myös kodin ja asumisen ulkopuolella. Kuntoutujia tuetaan harrastusten ja liikunnan pariin ja asumisyksiköissä järjestetään myös yhteistä vapaa-ajan aktiviteettia. Erityisesti asumisyksiköihin kohdistuvissa tutkimuksissa kävi ilmi, että yhteistä vapaa-ajan aktiviteettiä toivotaan ja koettiin myös tärkeäksi, että päihteiden käytön tilalle olisi tarjolla jotakin muuta toimintaa. (Viljamaa 2011, 43; Honkanen 2014, 40, 53; Kivijoki 2019, 36, 39, 50.)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla päihteitä käyttävien erityistä tukea tarvitsevien aikuisten sosiaalista kuntoutusta asumisessa. Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalityön ja sosiaalihoituksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 17 §). Lindhin ym. (2018, 9) mukaan sosiaalisella kuntoutus käsitteenä viittaa laajasti syrjäytymistä ehkäisevään ja toimintakykyä vahvistavaan työhön, jonka tavoitteena on lisätä osallisuutta ja tukea elämänhallintaa. Tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksen kautta selvitin, miten erityistä tukea tarvitsevien aikuisten kuntoutumista tuetaan asumisessa. Kuntoutuminen on kuntoutujan voinnin paranemista kuntoutuja itsensä näkökulmasta. Tutkimuksen tulosten perusteella Sosiaalisen kuntoutumisen tukeminen koostuu kuntoutujan itsenäisen selviytymisen vahvistamisesta arjen sekä toimijuuden vahvistamisen kautta. Nämä tulokset tukevat hyvin myös sosiaali- ja terveysministeriön (2017, 56) määritelmää sosiaalisesta kuntoutuksesta, jonka mukaan sen tavoitteena on vahvistaa henkilön selviytymistä arkisista toiminnoista, vuorovaikutussuhteista sekä toimintaympäristön edellyttämistä rooleista.

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on kohentaa arjen hallintaa, oli kyseessä oleva haaste sitten päihteet, mielenterveysongelmat taikka jokin muu syy, jonka pohjalta on syntynyt tarve erityiseen tukeen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 56–57). Sosiaalisessa kuntoutuksessa vahvistetaan yksilön sosiaalista toimintakykyä, joka koostuu erilaisista elämäntaidoista rakentuvana yksilön toimintavalmiutena (Raivio 2018, 113). Tutkimuksen tuloksissa kuntoutujan arjen vahvistaminen nousi esille yhtenä vastauksena siihen, miten sosiaalista kuntoutumista voidaan tukea. Tutkimustuloksissa arjen vahvistaminen näkyi erityisesti terveyden hallintaan ja raha-asioiden hoitamiseen kohdistuvana tukena kuntoutujien jokapäiväisessä elämässä. Tämän tuen tavoitteena on kuntoutujan oman toimintakyvyn ja elämäntaitojen kohentuminen. Nähtiin tärkeänä, että tuki on laaja-alaista ja toteutetaan moniammatillisessa yhteistyössä.

Sosiaalisen kuntoutuksen välineinä arjen tukemissa voivat toimia esimerkiksi psykososiaalinen tuki, lähityö, vertaistuki, toiminnalliset ryhmät taikka mitkä vaan asiakkaalle suunnitellusti tarjottavat tukitoimet (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 57). Tulosten perusteella näitä samoja välineitä on käytetty kuntoutumisen tukemiseen. Erityisesti tuloksissa painottui keskustelutuen merkitys osana kuntoutusta ja sen tukemista. Myös sosiaalisten verkostojen, yhteisöllisyyden sekä vertaistoiminnan tukeminen koettiin tärkeänä.

Toimijuuden vahvistaminen oli tutkimuksen tulosten perusteella merkittävä osa sosiaalisen kuntoutumisen tukemista. Toimijuus ja se tukeminen nousivat käsitteenä esille myös tietoperustasta merkittävänä osana kuntoutusta. Toimijuuden osa-alueiksi määrittyi tietoperustassa valinnanvapaus, tavoitteellisuus, ennakointi ja itseohjautuvuus, tämän toimijuuden toteutuminen on haasteellista, kun asiakkaiden haasteina ovat usein puutteelliset sosiaaliset olot, vaikeat elämäntilanteet, heikot toimintaedellytykset sekä vähäinen elämänhallinta (Bandura 2001, 6–11; Tuominen 2021, 102). On siis tärkeää, että sosiaalialan ammattilainen kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten asiakkaan omaa toimijuutta voidaan vahvistaa (Tuominen 2021, 102). Kuntoutujan toimijuutta pyrittiin tutkimustulosten perusteella tukemaan vahvistamalla hänen osallisuuttaan kuntoutusprosessissa ja tukemalla häntä vahvistamaan sosiaalisia suhteitaan, etenemään omien tavoitteidensa mukaisesti sekä ottamaan vastuuta omasta toiminnastaan ja ympäristöstään. Kuntoutuksen toimintaympäristöt, puitteet ja tavoitteet määrittyvät yksilön omien tavoitteiden ja elämäntilanteen mukaan (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 3; WHO 2021). Tämä nousi esille myös tutkimuksen tuloksissa, joissa kuntoutujan osallistuminen kuntoutusprosessiin ja tavoitteiden asettamiseen koettiin tärkeänä ja kuntoutumista tukevana.

9 POHDINTA

Tämän kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli kuvailla erityistä tukea tarvitsevien aikuisten päihteidenkäyttäjien sosiaalista kuntoutumista asumisessa. Aihe lähti rakentumaan omasta mielenkiinnostani erityisryhmien päihteiden käyttöön. Tutkimuskysymys ja tutkimuksen tarkoitus syntyivät keskustelujen pohjalta, joita käytiin Oulun kaupungin erityisryhmien asumispalveluiden palveluesimiehen kanssa.

Kirjallisuuskatsauksen aineiston hankinta osoittautui haastavaksi. Tutkimuksia, jotka vastaisivat tutkimuskysymykseeni ja täyttäisivät muut asettamani kriteerit, oli huonosti saatavilla ja aineistoa hakiessa jouduin laajentamaan tietokantojen ja manuaalisen haun kohteiden määrää siitä, mitä olin suunnitellut. Lopulta tutkimuksia löytyi neljä (4), kolme suomalaista ja yksi kansainvälinen Suomessa ja Ruotsissa toteutettu tutkimus. Jäin itse pohtimaan, että olisiko ollut hyvä löytää enemmän tutkimuksia kirjallisuuskatsauksen aineistoksi. Uskon että tämä olisi vahvistanut tutkimustulosten käytettävyyttä etenkin, jos tutkimuksissa olisi ollut edustettuna laajempi kirjo erilaisia asumisyksiköitä ja palveluita. Puolet (2) kirjallisuuskatsauksen aineiston tutkimuksista kohdistuivat A-klinikkasäätöön asumisyksiköihin. Tämä on varmasti ollut osaltaan vaikuttamassa siihen, että tutkimustuloksissa korostui päihdeettömyyden merkitys osana asumista ja kuntoutusta.

Tarkoitukseni oli tutkia päihteitä käyttävien erityisryhmien asumista ja kuntoutumisen tukemista. Lähdin määrittelemään erityisen tuen tarvetta sosiaalihoitolain kautta, ja sen takia minun täytyi laajentaa omaa käsitystäni siitä, että kuka on erityistä tukea tarvitseva aikuinen. Määritelmä lähtikin enemmän liikkeelle tuen tarpeesta, kuin tuen tarpeen syytä. Näin ollen myös päihdeongelmainen henkilö määrittyi myös erityistä tukea tarvitseväksi, jos päihteiden käyttö hankaloittaa hänen arkeaan ja aiheuttaa tarvetta erityiseen tukeen. En siis tutkimusta tehdessäni voinut rajata pois asumisen tukemista, joka kohdistuu päihdeongelmaisiin, joilla ei ole muuta tuen tarpeen syytä. Osa tutkimuksista kohdistui siis asumisyksiköihin, jotka toimivat päihdepalveluiden piirissä, eikä niinkään erityisryhmien palveluissa. En kuitenkaan näkisi, että tutkimus olisi tämän takia täysin epäonnistunut. Kyse on vain siitä, että minun täytyi laajentaa käsitystäni siitä, että kuka on erityistä tukea tarvitseva aikuinen, ja edetä tutkimuksessani sen määritelmän

mukaan, jonka olin sille tietoperustassa asettanut. Kuitenkin opinnäytetyötä kokonaisuutena tarkastellessa jatkumo tietoperustan, tutkimuskysymyksen ja tutkimusten tulosten välillä voisi olla selkeämpi, etenkin yhteys tietoperustan ja tutkimustulosten välillä on mielestäni jokseenkin heikko. Tämä voi heikentää tutkimuksen tulosten käytettävyyttä nimenomaan erityisryhmien asumispalveluissa, joissa haasteet päihteiden kanssa eivät ole ensisijainen tuen tarpeen aiheuttaja.

Ehdotuksinani tutkimuksen kehittämiseksi taikka jatkamiseksi onkin, että samaa aihetta olisi hyvä tutkia eri tutkimusmenetelmää – esimerkiksi haastattelututkimusta – hyödyntäen, niin tutkimustulokset voisivat paremmin vastata juuri erityisryhmien asumispalveluiden tarpeisiin. Kirjallisuuskatsauksen haasteeksi osoittautui aineiston huono saatavuus juuri erityisryhmien asumispalveluiden osalta. Tutkimuksia erityisryhmien kuntoutuksesta asumisessa löytyi, mutta näissä ei tullut päihteiden käytön näkökulmaa tarpeeksi esille, jotta olisin voinut ottaa niitä osaksi tätä tutkimusta. Näin ollen tutkimukseni aineistossa painottui enemmän päihteiden käyttö, kuin erityistyhmiä sellaisena, kun alun perin odotin. Tältä osalta olisin päässyt mahdollisesti parempiin tuloksiin eri tutkimusmenetelmällä.

Yhdeksi haasteeksi tutkimusta tehdessä nousi se, että tein opinnäytetyöni yksin. Huomasin tutkimusta – erityisesti aineiston hakua ja sisällön analyysiä – tehdessäni että olisi ollut tarpeellista saada vaihtaa ajatuksia jonkun tutkijaparin kanssa. Uskon tämän myös vaikuttavan haitallisesti tutkimustulosten luotettavuuteen ja lisäävän virheiden mahdollisuutta sisällön analyysissä. Vaikka tutkimuksen tekeminen yksin onnistui paremmin kuin mitä odotin, olisi silti parempiin tuloksiin päästy parityönä tai ryhmässä.

Opinnäytetyöprosessi oli itselleni haastava. Koen kuitenkin saavuttaneeni sillä sen mitä tavoittelin. Olin alusta alkaen määrittänyt itselleni tärkeimmäksi oppimistavoitteekseni oman tutkimuksellisen osaamisen kehittämisen. Halusin vahvistaa omaa kykyäni kirjoittaa tutkimuksellista tekstiä ja oppia käsittelemään tutkimustietoa. Näiden tavoitteiden osalta koen onnistuneeni ja oma varmuuteni kirjoittajana sekä tiedon käsittelijänä on kehittynyt prosessin aikana hurjasti. Olen myös saanut työvälineistöä, joita voi käyttää sosionomin käytännön työssä. Olen saanut itselleni paljon selkeämmän kuvan siitä, mitä asiakkaan osallisuuden ja toimijuuden vahvistaminen asumisessa on arjen tasolla ja käytännön työssä.

LÄHTEET

Bandura, Albert 2001. SOCIAL COGNITIVE THEORY: An Agentic Perspective. Annual Review of Psychology 52, North Carolina State University, 1–26

Chapman, Carroll, Shawna, L, & Wu, Li-Tzy 2012. Substance abuse among individuals with intellectual disabilities. Research in developmental disabilities 33 (4), 1147-1156.

Ehyt ry 2022. SELVIS – ehkäisevää päihdetyötä kehitysvammaisille nuorille aikuisille. Hakupäivä 11.1.2022. <https://ehyt.fi/ehyt-ry/toiminta-ja-hankkeet/opiskelijoille-tyoikaisille-ja-ikaantyneille/selvis-ehkaisevaa-paihdeyota-kehitysvammaisille-nuorille-aikuisille/>

Gosens, Lotte, Otten, Roy, de Jonge, Jannet, Schellekens, Arnt, VanDerNagel, Joanneke. Didden, Robert, Poelen, Evelien 2021. Development of a personalised substance use disorder treatment for people with mild intellectual disabilities or borderline intellectual functioning: An intervention mapping approach. Journal of Intellectual & Developmental Disability, 1–10

Hakkarainen, Pekka, Hautala, Susanna, Kailanto, Sanna, Karjalainen, Karoliina, Kataja, Kati, Kuussaari, Kristiina, Savonen, Jenni, Tigerstedt, Christoffer 2019. Monikasvoinen sekakäyttö. Yhteiskuntapolitiikka 84 (2), 188.

Heller, Agnes* 1984. Everyday life. London: Routledge & Kegan Paul plc, 3.

Honkanen, Arja 2014. Päihdekuntoutujien asumisen tukeminen: Kevyesti tuetun asumisyksikön toimintamallin kehittäminen A-klinikkasäätiön Hämeen palvelualueen Pitkämäen kuntoutusyksikön asumispalveluihin. Lahden Ammattikorkeakoulu.

Hämäläinen, Juha & Kurki, Leena 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY, 128.

Isola, Anna-Maria, Kaartinen, Heidi, Leemann, Lars, Lääperi, Raija, Schneider, Taina, Valtari, Salla, Keto-Tokoi, Anna, THL 2017. Mitä osallisuus on?: Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Helsinki. Juvenes Print, 5

Juhila, Kirsi, Hansen Löfstrand, Cecilia, Raitakari, Suvi 2021. Devoted work without limits? Activities and premises of home visit work at the margins of community care. *International Journal of Care and Caring* 5 (2).

Kangasniemi, M, Pietilä, A-M, Utriainen, K. Jääskeläinen, P, Ahonen, S-M, Liikanen, E 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25 (4), 291–301.

Kivijoki, Mervi 2019. Asukkaiden toipumisen tukeminen asumisyksikön päihdetyötä kehittämällä. Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Kotovirta, Elina, Markkula, Jaana, Pajula, Mari, Paavola, Meri, Honkanen, Reetta, Tuominen, Ismo 2021. Päihde- ja riippuvuusstrategia - Yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö. 13

Kuoppalasalmi, Kimmo, Heinälä, Pekka, Lönnqvist, Jouko 2014. Päihdehäiriöt. Teoksessa: Lönnqvist, Jouko. Henriksson, Markus. Marttunen, Mauri. Partonen, Timo 2014. *Psykiatria*. Helsinki. Kustannus Oy Duodecim. Uudistettu painos. 485–550

Leemann, Lars, Kuusio, Hannamaria, Hämäläinen, Riitta-Maija 2015. Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveys ja hyvinvoinnin laitos. Hakupäivä 25.1.2022.
https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/

Lehtiö, Leeni, Johanson, Elise 2016 Järjestelmällinen tiedonhaku hoitotieteessä. Teoksessa Stolt, Minna, Axelin, Anna & Suhonen, Riitta 2016. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. . 2. korjattu painos. Turku: Turun yliopisto, 35–37.

Lindh, Jari, Härkäpää, Kristiina, Kostamo-Pääkkö, Kaisa 2018. Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press.

Maunu, Antti 2014. Päihteet, tunteet ja sosiaalisuus: näkyvän päihteidenkäytön näkymättömät syyt. *Janus* 22 (2), 194–206.

Opetushallitus. Erityinen tuki. Hakupäivä 17.1.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/erityinen-tuki>

Oulun kaupunki 2021. Vammaisuus: Asuminen. Hakupäivä 13.12.2021 <https://www.ouka.fi/oulu/vammaisuus/asuminen-ja-asumisen-tuki>

Patrtanen, Antti, Holmberg, Jan, Inkinen, Maria, Kurki, Marjo, Kurki, Marjo 2015. Päihdehoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro

Pleace, Nicholas 2016. Asunto ensin -opas. Eurooppa. FEANTSA, Bryssel, 17, 22, 23, 54. Hakupäivä 11.1.2022. https://asuntoensin.fi/assets/files/2021/11/1.Asunto-Ensin-opas_WEB-27.10_.pdf

Raivio, Helka 2018. Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena – toivon ja muutoksen näkökulma. Teoksessa: Kostilainen, Harri, Nieminen, Ari 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. *Diak työelämä* 13. Tampere: Juvenes Print Oy, 113.

Rostila, Ilmari 2014. Toiminnallinen identiteetti – uusi näkökulma yksilön ja sosiaalisen kuntoutuksessa. Teoksessa: Lindh, Jari. Härkäpää, Kristiina. Kostamo-Pääkkö, Kaisa 2018. Sosiaalinen kuntoutus. Rovaniemi: Lapland University Press, 61–81.

Salminen, A 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus?: johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto; University of Vaasa, 5-7.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2002. Kuntoutusselonteko 2002. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, s. 3.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2017. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Helsinki. Hakupäivä 6.12.2021.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltoain%20soveltamisopas.pdf

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Hakupäivä 6.12.2021.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P17>

SOAMK, Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalian koulutuksen verkosto. Sosiaalian tutkinnot ja kompetenssit. Hakupäivä 27.10.2021.
<https://www.sosiaalianamkverkosto.fi/sosiaalian-tutkinnot-ja-kompetenssit/>

Stolt, Minna, Axelin, Anna & Suhonen, Riitta 2016. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. 2. korjattu painos. Turku: Turun yliopisto.

Särkelä-Kukko, Mona 2021. Pääteidenkäyttö ja yhteiskunnallisen osallisuuden ongelmat. Päihdelinkki.fi. Hakupäivä 26.4.2022.
<https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihteet-ja-yhteiskunta/paihteidenkaytto-ja-yhteiskunnallisen-osallisuuden>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuominen, Tuula 2021. Arjen toimijuus aikuissosiaalityö nuorilla miesasiakkaila. Teoksessa: Matthiens, Aila-Leena. Svellin, Anu-Riina. Turtiainen, Kati 2021. Aikuissosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus, 101–134

Viljamaa, Maria 2011. Asuntola-asumisesta asumisvalmennukseen: Lahden A-klinikkatoimen tuetun asumisen kehittämistyö. Lahden Ammattikorkeakoulu.

Vilka, Hanna 2021. Tutki ja kehitä. 5. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus. kappaleet: Tutkimuksen vertailuperusta ja uuden tiedon tuottaminen, ideataso, Sisällönanalyysi, Tutkimuksen luotettavuus.

Väisänen, Raija 2018 Sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja kehitysvaiheet. Teoksessa: Lindh, Jari. Härkäpää, Kristiina. Kostamo-Pääkkö, Kaisa 2018. Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 19–38.

WHO 2021. Rehabilitation. Hakupäivä 18.1.2022. <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/rehabilitation>